

Boekbesprekingen

SLIMANE, L., *L'immigration clandestine de main-d'œuvre dans la région Bruxelloise*, Ecole des Sciences Criminologiques Léon Cornil, Faculté de Droit de l'Université Libre de Bruxelles, Brussel, Bruylant, 1995, 184 p.

De gedachte dat dit onderzoek wel degelijk een duik in een zwart gat was, leefde reeds van bij de aanvang van het project. De bezorgdheid voor duidelijkheid en het opvullen van een leemte in de informatie over de aard en de omvang van illegale immigratie zij het dan beperkt tot bewegingen van 'zwarte' handenarbeid binnen de Brusselse regio, was dan ook één van de voornaamste drijfveren voor het onderzoek, naast de eventuele beleidsaanbevelingen die uit de vaststellingen zouden kunnen volgen.

Niet enkel het ondernemen van de poging om bepaalde beelden van deze politiek zwaar geladen materie te toetsen aan de realiteit, maar ook een beroep doen op de inbreng van de betrokken personen zelf, aan de hand van de 82 interviews bij illegale immigranten van 24 verschillende nationaliteiten, verdient alle respect.

Het onderzoek richtte zich vooral op het beschrijven van de arbeidssituatie van illegaal in het land aanwezige immigranten in de Brusselse regio, waarbij de aandacht enerzijds uitging naar de voornaamste verklarende factoren van hun ruimtelijke en professioneel-sectoriële spreiding en anderzijds naar de individuele migratietrajecten met nadruk op motieven, doelstellingen en levensomstandigheden van de betrokken personen.

Het voorliggend verslag weerspiegelt trouwens op een duidelijke en overzichtelijke manier de werkwijze waarop het onderzoek uitgevoerd werd. De overgang van methodologische overwegingen over het presenteren van een status questionis van de problematiek naar het uitvoeren van een empirische terreinexploratie en het uiteindelijke afnemen van interviews om te komen tot vaststellingen en aanbevelingen valt duidelijk af te lezen uit de grote delen van dit verslag.

Naast de informatie over typologieën van illegale immigratie, schattingsmethoden, internationale en nationale maatregelen t.a.v. deze migratie en een schets van de Brusselse situatie, lijken mij twee andere zaken positief aan dit onderzoek en vrij belangrijk voor gelijk welke benadering van deze materie. Enerzijds blijft per definitie een 'dark number' bestaan voor wat betreft de omvang van de aanwezigheid van deze immigranten, anderzijds kan deze aanwezigheid niet los van een welbepaalde politieke en socio-economische context gezien worden. Op deze twee punten wil ik dan ook wat dieper ingaan.

Men kan niet ontkennen dat de laatste jaren bepaalde thema's in het onveiligheidsdiscours de bovenhand halen. De link tussen criminaliteit, vooral welbepaalde vormen ervan, en onveiligheid is één daarvan. Daarnaast wordt vaak politiek of publiekelijk de associatie tussen onveiligheid, criminaliteit en de aanwezigheid van illegalen of vreemdelingen tout court gemaakt. Het gebeurt dat hierbij termen zoals *stromen* van asielzoekers in de mond genomen worden, terwijl men deze bewerin-

gen maar kan staven, indien men dit al doet, met eerder vage en fragmentaire cijfers.

De aanwezigheid van illegale immigranten en vooral hun aantal blijven per definitie moeilijk vast te pinnen, omdat de betrokken personen er alle reden toe hebben onzichtbaar te blijven. Op zich blijft dit dan ook eerder vage materie, wat in het verslag ook duidelijk wordt aan de hoeveelheid van typologieën en de inefficiëntie van schattingsmethodes. Deze problematiek werd ook herhaaldelijk belicht op het internationale seminarie over 'Undocumented immigrants on the Labour Market' van 18 en 19 januari te Brussel, in organisatie van het Leuvense Hoger Instituut voor de Arbeid (H.I.V.A.). Zowel daar als in het voorliggend verslag werd benadrukt dat gegevens gepresenteerd door officiële instanties eerder schommelingen door wijzigingen in het juridisch statuut van de illegale immigranten weerspiegelen, alsook de werkzaamheden van deze officiële factoren.

Een tweede belangrijk punt, zoals dit ook uit het verslag naar voor komt, is de socio-economische en politieke achtergrond in zowel het land van herkomst als het gastland – indien men in het geval van illegale immigratie kan spreken van gastvrijheid – waartegen migratiebewegingen geschetst moeten worden. Hierbij heeft men het dikwijls over zogenaamde *push- en pullfactoren*, waarbij de pushfactoren slaan op de mogelijke politieke, economische, etnische, religieuze of sociale verstoring van het evenwicht in het land van herkomst en de rijkdom, bepaalde toekomstverwachtingen en de betere levensomstandigheden de pullfactoren in de geïndustrialiseerde landen uitmaken.

Dergelijke stimulerende factoren kunnen natuurlijk een rol spelen bij bepaalde migratiebewegingen en het ligt ook niet in mijn bedoeling dit te ontkennen. Maar, het leggen van de verantwoordelijkheid bij illegale immigranten zelf, als zou het louter hun keuze zijn, lijkt mij eerder een éézijdige benadering. Bepaalde vereisten van het economisch systeem, meer en meer nadrukkelijk aanwezig naarmate een globalisering van betrekkingen zich doorvoert, maken zwartwerk door illegale immigranten behoorlijk aantrekkelijk voor ondernemers binnen enkele sectoren. Zo is er een verregaande dualisering van de arbeidsmarkt in hoog-technologische sectoren enerzijds en sterk arbeidsintensieve sectoren anderzijds, gekoppeld aan een toenemende onzekerheid voor wat betreft werkgelegenheid. Enerzijds hebben deze arbeidsintensieve sectoren nood aan ongeschoolde arbeid. Anderzijds brengt de nood aan flexibiliteit, ontstaan door de verhoogde internationale concurrentiedruk en schommelingen in productiecycli, onzekere arbeidsvoorwaarden onder de vorm van contracten van welbepaalde duur, interimarbeid en taakgerichte arbeid met zich mee. Zwartwerk van illegale migranten voldoet in hoge mate aan de vereisten die met deze onzekere vorm van arbeid gepaard gaan, des te meer omdat een juridisch kader om geschillen op te lossen voor illegalen ontbreekt. Illegale immigranten vertegenwoordigen dus een geringe 'arbeidskost' zodat zij 'gewenst' blijven binnen bepaalde sectoren in moeilijkheden.

Het bijdragen aan de economische ontwikkeling van de landen van herkomst, waarbij vooral de aandacht moet uitgaan naar streekgerichte en streekspecifieke hulpverlening vormt dan ook één van de aanbevelingen van de auteur. Daarnaast

pleit de auteur eveneens voor een verbeterde controle en een effectieve uitvoering van straffen, het verminderen van sociale lasten in arbeidsintensieve sectoren en het toelaten van tijdsgebonden of seizoensimmigratie in welbepaalde sectoren.

Het aanbrenge van oplossingen voor een complex fenomeen als illegale immigratie kan geen sinecure zijn. Meestal hebben de voorstellen één doel voor ogen, nl. het 'buitenhouden' van mogelijke immigratie. Het is jammer dat deze 'exclusionaire' overwegingen naar de toekomst toe de enige reden zouden zijn voor ontwikkelingshulp, i.p.v. morele of ethische overwegingen. Ook het verhogen van controles volgt deze logica en zal waarschijnlijk de situatie van de immigranten verslechteren. Het laatste voorstel lijkt mij zeker symptomatisch voor deze gedachtengang, nl. het toelaten van migratie wanneer het in ons voordeel uitkomt.

Misschien zijn we op weg naar een nationalisme zoals DELANTY¹ het beschrijft in een artikel voor Sociological Research Online. Veel heeft volgens de auteur te maken met het einde van de natiestaat als dominant normatief referentiepunt in een wereld van globaliserende bewegingen. Nationalisme richt zich niet meer tot andere staten of imaginaire vijanden van de staat, maar is eerder een 'nationalism of exclusion', een volksnationalisme van onderuit met als focus immigranten en marginale groepen binnen het grondgebied, waarbij een veronderstelde incompatibiliteit van 'culturen' en de onmogelijkheid van de welvaartstaat om de behoeften van iedereen te bevredigen een rol spelen. Het nieuwe nationalisme heeft te maken met gevoelens van frustratie en vervreemding, sociale fragmentatie en de mislukking van democratie. Of er al of niet een werkelijke immigratiestroom bestaat, of we al dan niet zelf voor een stuk verantwoordelijk zijn door onze economische structuren doet er niet toe. De constructie van de dreiging volstaat om restrictieve maatregelen te nemen.

J. FEYS

Wetenschappelijk Medewerker U.Gent
Onderzoeksgroep Criminologie

L. VAN OTRIVE & E. ENHUS (red.), Internationale Politiesamenwerking – Europol, Centrum voor Politiestudies vzw, Brussel 1994, 142 p.

Hoewel de kaft en de titelpagina van dit boekje duidelijk aangeven dat het een bundel stukken met twee redacteurs betreft, wekt de inhoudsopgave even de suggestie dat het gaat om één betoog dat door meerdere auteurs gezamenlijk geschreven is, doordat geen auteurs van de afzonderlijke stukken vermeld worden. Na enig bladeren wordt echter helder dat het inderdaad gaat om een compilatie van stukken door verschillende auteurs: De eerste drie stukken zij van de hand van redacteur VAN OTRIVE (*Overzicht van de verschillende initiatieven inzake internationale*

1. DELANTY, G. (1996), Beyond the Nation-state: National Identity and Citizenship in a Multicultural Society – A Response to Rex, *Sociological Research Online*, jg. 1, nr. 3, <http://www.socresonline.org.uk/socresonline/1/3/1.html>.